

БІБЛІЙНО-ХРИСТИЯНСЬКА СИМВОЛІКА В ПОЕЗІЇ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

І.М. Ліпницька

Стаття присвячена дослідженню біблійних рецепцій, мотивів, образів та символів у поетичній спадщині Олександра Олеся в площині естетичного ідеалу та гуманістичного світогляду автора.

У мистецтві кінця XIX - початку XX ст. актуалізується рецепція та інтерпретація Біблії – універсального загальноестетичного абсолюту, що віками живив творче натхнення внутрішнім драматизмом колізій, поліфонізмом конфліктів, духовною потугою характерів, всезагальністю сюжетів, полемічністю стилю. Українські митці доби помежів'я І.Франко, Леся Українка, О.Кобилянська, О.Олеся, В.Пачовський, П.Карманський, Г.Чупринка, Б.Лепкий, С.Черкасенко, М.Чернявський та багато інших письменників, що в цей час входили в літературу, не лише студіювали текст Святого Письма, але по-новому осмислювали біблійну тематику, відповідаючи на пекучі виклики революційної доби, найактуальнішим серед яких було питання самовизначення українського народу. Проблема вивчення осмислення та інтерпретації біблійних мотивів, сюжетів та образів в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. постала в центрі наукових зацікавлень багатьох науковців, зокрема В.Антофійчука, І.Бетко, А.Нямцу, В.Сулими та ін. Та все ж дослідження трансформації біблійної міфології у художньому тесті українських митців цієї доби потребує більш детального аналізу, зокрема з огляду на власне авторські мистецькі надзавдання, специфіку естетичного світогляду, творчої манери.

Серед митців цього часу особливо вирізняється тонкий і чуйний лірик Олександр Олеся, художня спадщина якого є практично невичерпною для досліджень літературознавства і лінгвістики. Біблія як концентрат духовної мудрості людства, гуманістичних принципів буття привертала увагу О.Олеся, який наповнив свою поезію біблійно-християнською риторикою, грізними інтонаціями старозавітних пророків, вселенською любов'ю замученого на Голгофі Ісуса Христа, вірою у Воскресіння змученого народу та у прихід Месії – національного пророка в добу найдраматичніших для України подій початку XX ст. та катастрофічних змін у суспільній свідомості.

Мета статті – дослідити специфіку рецепції та авторського наповнення мотивів і образів Святого Письма у ліриці О.Олеся, розкрити біблійну символіку та проаналізувати місце та функціонування біблеїзмів у поетичній спадщині митця.

В українській літературі попереднього XIX ст. уже встановилася певна тенденція: деякі вічні, актуальні чи позачасові, хвилюючі теми передавати мовою Біблії, незалежно від того, яким було ставлення до Біблії у конкретного письменника. І.Бетко цілком слушно в ліричному потоці доби виділила три концентричні проблемні кола поезії, поставивши в центр проблему національного самовизначення України, з яким безпосередньо співіснує коло питань морально-етичного характеру, а третє складає "система складного філософського світобачення української нації з його незрідка суперечливими тенденціями, де віра полемізує з атеїзмом, християнське начало з язичницьким, особистісне із суспільним, злободенне з вічним" [2, 67]. Це наочно доводить поезія Олександра Олеся, в якій переплітаються пантеїстичне світовідчуття з біблійною мудрістю та міфологією. Поезія О.Олеся відзначається осмисленням біблійних ідей, мотивів, образів, алюзій у проекції на національний ґрунт.

Українська література відзначається тяглістю гуманістичних тенденцій, стрижнем яких є особливий тип українського філософування. В основі його - філософія серця, що формувала національну ментальність, та християнська етика, яка визначає моральний кодекс українця. Як відомо, найважливішою заповіддю, яка втілює суть

Християнського вчення, є проголошена Ісусом Христом любов до ближнього: "Люби ближнього, як самого себе" (Мт., 22:39), "Це я вам заповідую, - щоб любили один одного ви!" (Ів., 15:17). В Євангелії ця любов трактується як саможертвна: "Ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх" (Ів., 15:13). Христову заповідь любові органічно доповнює і поетично коментує "Гімн про любов: Любов над усе!" з першого послання Святого апостола Павла до коринтян (1 Кор. 13: 1-8, 13). Українські митці органічно сприйняли цю заповідь Христа як стрижень гуманістичної світобудови. Саме в цьому сенсі сприймав цю заповідь Тарас Шевченко, поклавши її в основу свого заповіту єдності українців у посланні "І мертвим, і живим...": "Обніміте ж брати мої, найменшого брата", "Обніміться, брати мої, молю вас, благаю". Поняття "братолюбів" у Т.Шевченка лежить в основі понять етики краси і краси любові.

Євангельська заповідь любові до ближнього набуває всебічного художнього осмислення у творчості І.Франка і Лесі Українки. Починаючи з Т.Шевченка, українські митці традиційно трактують основну заповідь християнства у національному контексті, акумулюючи любов до ближнього у понятті любов до України. Саме таку любов демонструє і О.Олесь у поезії "Вам казано":

Вам казано: любіть братів,
Діліть добро, не будьте псами... [3, 62].

Автор, як біблійний Ісайя, застерігає перед найтяжчими, на його думку, гріхами - роз'єднання нації, визиску багатими своїх бідних одноплемінників - і накладає страшне прокляття за них. Як відомо, Ісайя в своїх пророцтвах говорить про майбутній суд над народами і страшне приниження заблудлого "стада" Божих обранців, загибель Єрусалиму в тому загальному "вогні" Божого гніву, який вдарить усю землю, всі нації і держави без винятку. Олесь, переосмислюючи ці слова, пророкує, що вогнем Божого гніву буде охоплено саме "хороми", змінюючи біблійну семантику, він інтерпретує майбутню картину Страшного суду, де уполіджені разом з Богом, судитимуть своїх експлуататорів:

Бо Бог в рабах запалє гнів
І піде вас судить з рабами,
І піде вас судить з рабами
І вчине суд страшний над вами [3, 62].

У цій поезії звучить не лише вимога соціальної справедливості, а й актуальна проблема початку ХХ століття - винищення психології раба, комплексу меншовартісності малороса. Таким чином, Олесь підносить гнів рабів до рівня Божественного, а суд Божий трактує як справедливу кару рабів, яких уособлює в образі "Бога помсти", своїм гнобителем. Це пророцтво О.Олеся сильне не лише своєю вербальною формою, але й емоційною наснаженістю, якої автор досягає надзвичайною лаконічністю, тому "слова поезії, ніби ударами молота падають і глибоко, в саме серце забивають вам цвяшки-докори" [4, 164]. З цієї ж метою в кожній строфі звучить рефрен, що втілює лейтмотив частини вірша. У першій строфі автор акцентує на невідворотності спільного суду Бога і рабів над кривдниками народу, а в другому - на пророцтві їх знищення.

Невипадково С.Єфремов захоплено писав про цю поезію: "Думаю, що не помилюся, сказавши, що з часів Шевченкового "Послання", від того натхненного пророцтва - "Настанє суд" - не чула ще Україна такої сильної погрози в своїй поезії" [4, 164].

Свою гуманістичну позицію поет підтвердив і в поезії "Не нам, не нам, осміяним, сміятись", в якій він вкотре застерігає перед божевіллям жорстокості і насилля:

А де нема любові і страждання, -
Там не живе, не б'ється і життя...
І доведеться нам під людське глузування
Спинить свій галас без пуття.
А замість нас великий встане раб в кайданах,

В ранах.
Огнем,
Мечем [3, 233].

О.Олесь – митець величезної людської чуйності, лірика його і сьогодні зачіпає струни читацьких сердець, оскільки вона людяна і доступна. Адже поети не від себе говорять. Їх голос – відлуння часу. Це свого роду підсвідома творчість. Тому з часом у творчості Олександра Олеся з'являється все більше поезій, пронизаних духом Апокаліпсису, картин "кінця світу". Відчуття наближення катастрофи, від якої ніде неможливо знайти порятунку, на певному етапі заповнює лірику Олеся, яка в цей час стає поетичним літописом трагедій, відзвуком хроніки революції і її придушення, що перегукується в душі поета з найдраматичнішими біблійними пророцтвами. Невипадково С. Єфремов називав поезії цієї доби біблійними бичуваннями, вартими Єремії-пророка своїм безошадно-суворим тоном [4, 168].

Практично всі пророцтва, що звучать в поезії Олеся, мають надзвичайну експресивну силу, яку він черпає в давніх біблійних віршах. Поет пророкує від імені найвідоміших біблійних старців: Єремії, Ісайї, Св. Івана Богослова. Так, у поезії "З нудних, мізерних, сірих днів" митець створює картину майбутніх "віків великих", навіяних початком першої світової війни. Письменник, використавши одкровення Івана Богослова "І сталися блискавки й гуркіт та громи" (Од. 16: 18), "І зник кожен острів, і не знайдено гір (Од. 16: 20), "І важкий град, як важкі тягарі, падав із неба на людей" (Од. 16: 21), створює страшні візії майбутнього, в якому немає місця людині:

Залив всю землю океан...
Сичать, шумлять дощів потоки.
Ревуть-гримлять громи-пророки,
І скрізь пільма, і скрізь туман.

Ніде нікого навкруги... [3, 234].

У цій пільмі літає самотній "демон огнеокий", схожий на "велетня орла". У Об'явленні Івана Богослова справді згадується серед інших тварин орел з шістьма крилами, повен очей спереду і ззаду (Об., 4: 7-8). У Олеся це демон-орел, який і оплакує, і проклинає тих, хто довів землю до такого стану.

Взагалі тема Страшного Суду і пророцтв, пов'язаних із цією біблійною подією, є однією з найплідніших у творчості письменника. Найчастіше поет відходить від традиційного її трактування. Так, у поезії "Слухайте, слухайте! Сурма гримить" він говорить про те, що ангельська сурма має підняти із могили Україну, бо прийшов час відродження. На жаль, "громом її не збудили", і Україна може проспати свій шанс на життя.

Як неоромантик Олесь не міг надовго впадати в розпач і зневіру, тому в його пророцтва вливається струмисько оптимізму, серцевиною якого є любов до рідного краю, вітальність і одночасно ненависть до рабської покори, що надає слову поета величезної сили оскарження негативів життя. Тоді його сльози перетворюються на благодатну росу, котра напоює землю, і він вірить:

Колись на нивах, слізьми политих,
Розквітнуть дивні квітки весни,
Колись на нивах, квітками вкритих,
Бабаками будуть літати сні.
І вільно в грудях серця заб'ються,
І зійдуть тіні із нив в яри... [3, 250].

Він щиро вірить, що "благодать святого Духа // дощем на землю упаде", але найголовніше для Олеся-гуманіста: "Воскресне в людях знов людина", яка свої устремління і сили направить на добро.

Письменник залишає і свій заповіт людству, який вкладається в нього в одному слові-заповіді: "Любіть!" У цьому він пристрасний однодумець Христа, бо впевнений, що

Лише любов до щастя

І нас, і людство приведе.
Любїть: любов – нектар солодкий,
Гірка отрута – ворожнеча.
І доки буде ворожнеча.
Не буде щастя на землі.
І доти буде плач і стогін,
І крові людської озера [3, 504].

У творчості О.Олеся знайдемо рецепції найвідомішого Давидового псалма “Блажен муж, що за радою несправедливих не ходить” (Пс., 1: 1). Мета поета, як і Т.Шевченка та І.Франка, що також зверталися до тексту Давидових псалмів, представити ідеал шляхетної, моральної людини, людини-борця, лідера нації. Але якщо великі попередники, переспівуючи цей твір, наближали власний текст до суті і звучання оригіналу, використовували ті ж образи, що і в біблійному варіанті (дорога – путь, дерево на водою, вітер), то Олень дещо змінює першоджерело. Перший варіант “*Блажен стократ*” Олень присвячує найдемократичнішому політику початку ХХ ст. чеському президенту Томашу Масарику.

Як і великі попередники, Олень теж укладає в свої переспіви власне розуміння праведності життєвого шляху: “*Блажен стократ, хто не стулив очей// І йшов вночі все вище й далі*”, одночасно розвиваючи тему, доповнюючи поняття “блаженний” новими значеннями. Його поезія наповнена роздумами про призначення людини, її самореалізацію, особливо коли це стосується національних проблем. Ідеалом для поета є біблійний Мойсей, котрий “*приніс народові скрижалі*” - духовний фундамент нації. Саме з цим біблійним героєм порівнює поет чеського президента, який зумів створити політичну чеську націю, очолив її у боротьбі та здобутті державності. Разом з тим вірш сприймається як авторський ідеал українського політичного і духовного провідника народу.

Олень, як і І.Франко, котрий звернувся до псалма у вірші “Блаженний муж, що не йде на суд неправедних”, під блаженством розуміє чітку активну позицію особистості, котра свідомо обирає життєвий шлях. Цей шлях відповідає духові епохи, переконанням поета, його життєвим цілям, стає його відповіддю на нагальне питання часу: яким має бути очільник народу. Друга строфа підсилює першу, чіткіше окреслюючи гіпертекстуальність вірша, яка створюється в результаті взаємодії текстів. Анафора «блажен» у перших двох строфах увиразнює авторську аксіологічну установку, наголошує на твердому переконанні в тому, кого слід вважати «блаженным». У другій строфі це той народ, який “*зрозумів // Слова й думки свого пророка*”, який повіривши його задумам, побачив сонце майбутнього, “*коли ще ніч була глибока*”. Символи світла-сонця і ночі близькі у Олеся до Лесині символіки “досвітніх огнів”, що контрастують з образом “ночі”, як протиставлення віри і безнадії, свободи і рабства, державності і рабського становища нації.

У третій строфі поет надзвичайно емоційно і разом з тим урочисто увиразнює власне розуміння лідера нації. Він навіть змінює “блажен” на більш емоційно підсилений синонім “благословенне”, оскільки “блаженний” – означає щасливий, а “благословенний” має додаткове значення “гідний слави”. Автор прославляє “*проводиря, борця, титана*”, яким бачить чеського Мойсея і яким в майбутньому стане лідер українців.

Рецепція першого псалма лежить в основі і поетичної мініатюри “Блаженні ті, що із вигнання”. У ній поет звернувся до подій середини 20-х років, коли в Україну повернулася частина національної еміграції, щиро повіривши радянським гаслам і облудним обіцянкам щодо вільного розвитку націй та їх мистецького, наукового і політичного життя, відродження української мови тощо. Поет не засуджує тих, хто повернувся. Навпаки, найвищої Божої благодаті гідні ті, що в Україні “*будують в поті, в час світання, // Національний храм*”, але такими ж достойниками є і ті патріоти, що далеко за межами рідного краю, не дивлячись на бідування і поневіряння на чужині, не втрачають віри у державницьке майбутнє України, не

впадають в розпач, а кладуть на вітвар майбутньої вільної України всі сили, енергію, власне життя, тому й:

Несуть терпіння тягарі:
Життя їх в жертвеннім горінні
Курить на вітварі [3, 496].

Найбільш частотний у ліриці Олександра Олеся біблійний мотив вигнання. Зрозуміло, що його рецепція пов'язана як з долею самого автора, так і з усвідомленням трагічності життєвого шляху українських емігрантів, назавжди відірваних від батьківщини. Так, у поетичній мініатюрі "У Львові" поет синтезує два біблейські мотиви: мотив вигнання з раю і мотив блаженства за вигнання. Перший пов'язаний з історією прабатьків Адама і Єви, вигнання яких з Едему символізує втрату щастя і спокою, а другий – з Нагірною проповіддю Ісуса Христа. Біблійний Рай у поетичному космосі Олеся постає в образі української природи – гаю, степу, "сизих гір", лісів – тієї первісної Божественної краси, якої сучасна людина не помічає, а тому не може бути щасливою. В еміграційному періоді творчості Україна представлена як втрачений Рай, а життя поза Вітчизною нагадує останній, найтяжчий шлях, який пройшов Ісус до Голгофи. Олеся нестерпний "хрест вигнання", який, як він відчує, буде нести до смерті. Одночасно автор говорить і про миті щастя, пов'язані із короточасними зустрічами із земляками. Такі моменти він уподібнює до блаженства, про яке говорив Ісус своїм учням в Нагірній проповіді: "Блаженні вигнані за справедливість, бо їхнє царство небесне", "Радійте й веселіться, - нагорода бо ваша велика на небесах! Бо так гнали й пророків, що були перед вами" (Мт., 4:10,12):

Я бачу усміхи, вітання,
Я чую стиски теплих рук,
Мов нагороду за вигнання,
За океани мук і сліз [3, 547].

Оновлення світу, яке передчувають мільйони в Російській імперії, Олександр Олесь порівнює з появою Євангелія для старого світу, "благою звісткою" для спраглих свободи. Саме з майбутнім України пов'язаний у ліриці Олеся мотив воскресіння. Загалом тема воскресіння у Біблії реалізується в декількох сюжетах: у Старому Заповіті воскресіння мертвих трактується як відновлення Ізраїлю, йдеться також про воскресіння всіх мертвих у кінці світу, який буде охоплений вогнем і зміниться, а в Новому Заповіті з воскресінням пов'язане трактування незнищенності, вічності духовного існування людини, істини і любові, що має вберегти людство від гніву Господнього, це перемога життя над смертю, святості над гріхом, вічності над тлінням, любові над ненавистю. Свою поезію "В сю ніч ви камінь одвалили" митець написав в день проголошення Третього Універсалу Української Центральної Ради від 7 (20) листопада 1917 року, в якому йшлося про створення Української Народної Республіки. Поет, який все своє життя мріяв про цю велику подію, з великою радістю зустрів звістку про створення незалежної української держави. Цю велику акцію він порівнює з біблійним переказом про відвалення каменя від гробу Господнього. Цей відомий біблеїзм автор повністю переосмислює. Символ каменя у Олеся – це сила, що гнітила "впродовж віків". Як Ангел Господній, котрий відвалив камінь, що символізувало воскресіння із мертвих Ісуса Христа, так і герої нового часу "камінь відвалили" – проголосили свободу нації, її воскресіння. Саме з цим великим історичним моментом пов'язаний "кінець старого світу" і початок нової ери історії України. Саме в цей час відбудеться воскресіння великих мертвих, що за свободу батьківщини поклали своє життя - "відкриються могили великих прадітів-орлів", що символізує тяглість української історії, найвизначніші події якої пов'язані з боротьбою за незалежність України. Воскресіння із мертвих трансформується у поезії О.Олеся в воскресіння "духу народу". За біблійною легендою, Ісус Христос, розлучаючись зі своїми учнями перед голгофськими стражданнями, обіцяв послати іншого Утішителя - Святого Духа, який духовно зцілює людство і оживляє мертвих.

У символічному підтексті твору О.Олеся символ святого духу, до *“світлого крила”* якого торкається душа ліричного героя, асоціюється із причетністю самого автора і цілого покоління українців до найважливішої події історії нації. Таким чином, поет об’єднує старозавітні і новозавітні концепти *“воскресіння”*, щоб підкреслити значущість цієї події для українського народу, його сучасного і майбутнього.

Рецепція образу Ісуса Христа в поетичній творчості О.Олеся пов’язана з реалізацією авторської концепції про необхідність гуманізації і демократизації світу. Окрім того, образ цього євангельського персонажа в творчому осмисленні поета є символом власних страждань автора за гріхи свого народу. В цьому сенсі його Ісус набуває ознак життєво-побутової конкретики, що зближує Месію зі світом звичайних людей, *“олюднює”* божественну іпостась Ісуса. Разом з тим Христос у Олеся є носієм високих духовних мрій людськості. Найяскравіше про це свідчить своєрідна антиколядка *“Христос народився не в хоробах”*. Автор стверджує, що Христос народився в середовищі найбільшого верстви населення, тому й першими його побачили пастухи, а вже потім царі. А отже, велика місія Христа - стати на сторожі простого, уярмленого народу:

Христос не для вас народився, -
Христос народився для вбогих,
І першими учнями в його
Були галілейські рибалки (1, 540).

Оскільки Син Божий ніс правду, істину для *“вбогих”*, втілював ідею свободи людини, Олесь упевнений: *“Христа розп’яли не убогі”*. Але карається за цей злочин саме найупослідженіша частина людства. Необхідне друге пришестя Христа, бо людство не зробило висновків із першого. Христос знову має прийти на землю, щоб знову *“тішити хвилі рукою, // Скривавлених слізьми обмити // І їх обсушити любов’ю”*. Поет твердо вірить у майбутнє саме для упосліджених, тому друге пришестя Христа символізує *“царство убогих”*. Поет дещо відходить від традиційного трактування образу Христа як Сина Божого в сіянні аури, німба, мученика за гріхи людства, воскресіння якого дарувало світові любов. Христос у нього – захисник простого люду, трудящих, який через велику силу любові зможе змінити людство.

З образом Христа пов’язане і відтворення авторського відчуття катастрофи людяності в смутні часи, в епоху століпінської реакції, жорстоких розправ над революціонерами, бунтарями, в часи панування Хама. Цей період бачить Олесь як прихід Апокаліпсису, пов’язаний зі зміщенням норм людської моралі, домінуванням жорстокості, насилля, безчестя, байдужості. Це час суцільних голгоф, коли людство перестало розрізняти добро і зло, коли контраст між природою і життям переростає в непереможне протистояння позитивного і негативного. Поет усвідомлює велику трагедію, що сталася:

Ха-ха! Ха-ха! Краса яка!
Усюди трупи... ха-ха-ха! [3, 109].

На рівні символістичного контрасту – оксюмору *“сміх – страждання”* автор зображує події, позбавлені людських почуттів і відносин:

Ха-ха! Ха-ха! У тебе ніж?!
Христос, Христос, себе не ріж...
Зарізав?! Кров ясна яка...
Ха-ха! Ха-ха! Ха-ха! Ха-ха! [3, 110].

Чорні сили, які він показує в образах сов, сичів, чортів, вовків, гієн, радіють з того, що сталося. *“Ім трупів дай, ім крові дай...”* І навіть святий Христос, що свого часу врятував світ, тепер гине від рук нових хриstopродавців. Тому почуття горя, зневіри, що наповнює душу поета після поразки революції 1905-1906 рр., пов’язані з відчуттям втрати Христа.

Інакше Олесь говорить про поразку національної революції. До честі автора, він її сприймає лише як чергову перешкоду до омріяної свободи. Його муза напоєна вірою

в майбутність державності України. Тому в пізніших творах образ Христа – символ світла, сонця, що надихає і об'єднує зусилля для втілення великої мрії. Про це митець говорить у вірші, написаному 1929 року, "Тотові будьмо!": "Дивіться: в натовпі – Христос, Дивіться: люде – знову люде". Таким чином, нові борці – учні Христа, бо натовп, об'єднаний великою ідеєю перетворюється на спільність людей.

Через усю творчість письменника проходить образ Голгофи. З цим образом пов'язана авторська антиномія жертвність-зрада. Письменник постійно оприявнює свою впевненість, що боротьба за волю – закривавлена кров'ю її апологетів, що свобода дістається лише тим народам, які здатні на найвищий героїзм, терпіння і жертвність. Символом цієї жертвності, подвижництва і муки є Голгофа, про яку не мають права забути нащадки героїв. Тому Осанна – молитовна радість довгоочікуваної свободи часто переплітається з трагічним усвідомленням величезних втрат "по дорозі в Казку". А в поезії "Вона прийшла, як мрія довгождана" образ Голгофи асоціюється ще з людською пам'яттю:

І враз усмішкою гіркою
Її всміхаються уста...
І враз показує рукою
Нам на Голгофу! На хреста... [3, 548].

Свангельська легенда розпінання Ісуса Христа, особливо ситуація, в якій юрба по-звірячому прагне смерті ще недавнього кумира, накладається у Олеся на реальні факти зради, смерті від "братньої руки". Найчастіше образи Голгофи, розп'яття присутні в ліриці еміграційного періоду, коли митець осмислював причини поразки національної революції і відповідь знаходив у споконвічній національній хворобі – зрадництві. Найкращою в цьому ряду є поезія "Вас наче гріла кров моя", в якій він зрадника уособив образі хама, який виріс з "маленьких хамів" - "таких байдужих і холодних", бо саме вони сприяли розп'яттю Духа – символу боротьби і непокори. Образ розп'ятої Вітчизни постає в поезії-візії "Мерці", в якій традиційно для Олеся звучить мистецька опозиція віра-розчарування. Автор засуджує холодний спокій, песимістичний настрій, зневіру і бездіяльність, які колишніх борців перетворили на мерців для рідної країни. Це час панування братовбивці Каїна, сина "Ночі і Гріха", який точить ніж на брата, "при нас на нас кує кайдани // І обнімає гаряче" [3, 275].

Свою концепцію зрадництва поет розкриває в площині образу Каїна. Згідно з світоглядними настановами митця, для якого найвищими проявами щастя є краса свободи, мир душі, любов до людини, останній постає символом цивілізації, зараженої насиллям, жорстокістю і байдужістю. Саме ці якості є для автора найвищим гріхом:

Проклятий вечір! Скільки він
Заколисав навик байдужих,
Приспав живих, палких і дужих
На сірім попелі руїн.
А тиша, тиша ся нудна,
А се важке чиесь зітхання,
І неба навісне бряжчання,
І безнадійність навісна... [3, 716].

У цьому сенсі тема братовбивства трактується автором як катастрофа людяності, тому нації важко позбавитися прокляття за первородний гріх. Разом з тим Олесь відповідно до новітніх традицій інтерпретує опозицію Каїн-Авель, де Каїн є не простим убивцею, а утіленням сили, здатної подолати слабкість, зневіру, песимістичні настрої:

Сміх – Каїн, Авель – плач,
Каїн – радість, Авель – сльози.
Убиває сльози сміх [3, 675].

Цей найулюбленіший прийом поета – контраст, як і оксюморон – викликає в читача глибокі художньо – естетичні враження, конкретизує настрій митця, його

настроність на активну позицію, його експресивність у сприйнятті довколишнього світу, сповненого як радістю, так і сумом, домінування життєствердної позиції і віри в майбутнє.

Отже, з метою увиразнення власної позиції щодо сучасного України, ставлення до минулого чи представлення візії майбутнього митець часто влітає в канву своєї поетичної думки відомі біблеїзми. Творчо використовуючи виражальні засоби біблійних висловів, Олесь наповнює їх новим змістом, часом навіть змінюючи їх лексичний склад, морфологічну и синтаксичну структуру. Образи і мотиви Святого Письма стають для Олександра Олесья засобом художнього осмислення дійсності, а картини Апокаліпсису - символом її епохи. На відміну від російської літератури, в якій засобами біблійної риторики письменники відтворювали апокаліптичні настрої, передчуття близької катастрофи, від якої ніде не знайти порятунку, що перегукується з прадавніми пророцтвами Книги Книг (О.Блок, Надсон), український митець уже традиційно, починаючи від Т.Шевченка, вводить широковідомі сюжети і образи з метою розбудити свідомість нації, очистити її від скверни зрадництва, байдужості, бездіяльності, допомогти побачити перспективу перетворення світу.

SUMMARY

The article is devoted research of biblical reasons, appearance and symbols in poetic creation of Alexander Oles and features of his esthetical changes in accordance with the world view of author.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Біблія.
2. Бетко І. Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії кінця XIX – початку XX століть // Українська мова і література в школі. – 1991. - № 10. – С. 64-70.
3. Олесь О. Твори: В 2 т. /Упоряд., авт. передм. та прим. Р.П.Радишевський. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. – 989 с.
4. Єфремов С. Муза гніву та зневіри // С. Єфремов Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1993. – (Сер. Укр. літ. думка). – С. 153-171.

ОСВІТНІ ЛІТА В ЖИТТІ О. ОЛЕСЯ

А.Я. Лисенко, М.А. Піпенко, А.С. Ільїних

Серед плеяди видатних українських поетів усе більше читачів приваблює лірика Олександра Олесья. Невідоме ім'я до 1958 року для більшості людей, відкрите М.Т.Рильським, це ім'я заворожує кожного, хто любить поезію та поєднану з нею музику.

Олесь – псевдонім Олександра Івановича Кандиби, життя якого розділено буремним часом на дві половинки: від народження і до 1919 року в Україні, а далі – в еміграції. З першої частини життя нас зацікавили сторінки його життя, проведеного в освітніх закладах – Харківському училищі, де навчалися майбутні хлібороби, та Харківському ветеринарному інституті. Роки від 1893 до 1908 були знаковими і плідними в його творчості.

У більшості розвідок літературознавців творчості Олесья, завдяки спогадам рідних Олександра, детально сказано, як вплинули роки дитинства на його світосприйняття, яке виплеснулося в вірші «В дитинстві»:

Весь Божий світ сміявся, радів...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя-муки,
І задзвеніли в серці звуки,
І розітнувсь мій перший спів...